

пріоритетів соціально-економічного розвитку адміністративних територій.

Література:

1. Бюджетний кодекс України №2456-VI від 08.07.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Бюджетна система: підручник / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. – 871 [1] с.
3. Наказ Міністерства фінансів України «Примірний перелік результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів» від 27.07.2011 №945 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 10.09.2015 №765) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/perelik-nakaziv-ministerstva-finansiv-ukrainy-stosovno-ptsm-na-mistsevomu-rivni?category=bjudzhet&subcategory=local-budg>.

Максимчук О.С.

*Аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

З проголошенням українською владою курсу на фінансову децентралізацію, це питання є одним з найбільш актуальних та обговорюваних. Немає сумніву в необхідності здійснення децентралізації, що, в кінцевому підсумку, має забезпечити формування самодостатніх територіальних громад, які характеризуватимуться фіскальною спроможністю бюджетів, достатніми повноваженнями органів місцевого самоврядування, високим рівнем фінансової незалежності. Однак, необхідно розуміти і які нові виклики готує децентралізація. Одним з таких викликів, що актуалізується із запровадженням фінансової децентралізації є податкова конкуренція та «голосування ногами». Для того, щоб зрозуміти суть даної проблеми, розглянемо більш детально поняття і зміст фінансової децентрацізації.

Під поняттям бюджетної децентралізації розуміють процес передачі повноважень (функцій, компетентності, відповідальності) від центральних органів влади до місцевих. Іншими словами, це є

перерозподіл функцій і повноважень єдиної державної влади між відповідними органами державної влади з одного боку, і органами регіонального (місцевого) самоврядування з іншого боку[2, с. 56].

Питанням теоретичного вивчення та визначення поняття фінансової або фіскальної децентралізації займалися такі західні вчені як Ч. Тібу, Р. Масгрейв, У. Оутс, Т.Кун., А.Шах, Дж. Хафер, Б. Фрай та Р. Айхенберг та інші. В Україні в сучасних умовах розвитку ідеї фінансової децентралізації є особливо актуальними для вивчення та адаптації до вітчизняної фінансово-економічної та управлінської систем. Серед вітчизняних науковців дослідженням фінансової децентралізації займалися та займаються, зокрема, Бикадорова Н.О., Глущенко Ю.А., Кириленко О.П., Луніна І.О., Федосов В.М., Христинка В.П., Юрій С.І. та інші.

Особливої уваги заслуговує праця Сергія Ілліча Юрія «Фінансова парадигма місцевого самоврядування» [4]. Думки, викладені в цій праці, яка була написана ще в 2004 р., актуальні і зараз. Враховуючи напрацювання провідних економістів, а також ситуацію на сучасному етапі, можна виділити кілька основних проблем, які необхідно вирішити при запровадженні децентралізації в Україні.

Першим викликом, який стоїть перед бюджетною системою, є надання органам місцевого самоврядування достатніх повноважень для вирішення місцевих проблем. Як відомо зі світової економічної думки, децентралізація включає в себе три аспекти:

1) Децентралізація видаткових повноважень, тобто надання місцевим бюджетам права самостійно здійснювати видатки, необхідні для вирішення місцевих проблем;

2) Децентралізація доходів, тобто закріплення за органами місцевого самоврядування достатніх доходів для виконання покладених на них функцій;

3) Організаційна самостійність, тобто, надання органам місцевого самоврядування права самостійно затверджувати і виконувати бюджети, забезпечувати фінансову звітність і контроль [3, с. 155].

Частково ця проблема була вирішена шляхом передачі до місцевих бюджетів частини податку на прибуток підприємств, а також акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизної продукції, однак цього недостатньо. Розширити дохідну базу місцевих бюджетів можна за рахунок передачі частини ПДВ, або надання права встановлення місцевих

надбавок до загальнодержавних податків, як це зроблено в окремих зарубіжних країнах.

Наступною проблемою, яку необхідно вирішити, є побудова ефективної системи фінансового вирівнювання. Така система має виконувати дві основних функції:

1) Забезпечувати перерозподіл фінансових ресурсів між регіонами з метою подолання диспропорцій в розвитку регіонів;

2) Створювати стимули для підвищення органами місцевого самоврядування ефективності використання наявних коштів, забезпечення зростання обсягів надходження до бюджетів.

Необхідність побудови ефективної системи міжбюджетного вирівнювання викликана кількома причинами. По-перше, вирівнювання фінансової спроможності регіонів сприятиме підвищенню політичної та економічної стабільності, що в кінцевому результаті сприятиме зростанню економічної та політичної стабільності в країні, значному скороченню передумов для сепаратизму. Крім цього, С.І. Юрій вказав також інший мотив, а саме, що вирівнювання фінансової спроможності «...базується на спільному бажанні промислових та сільськогосподарських регіонів функціонувати як єдиний господарський комплекс держави. Він передбачає перерозподіл фінансових ресурсів, щоб у такий спосіб забезпечувати більш-менш однаковий рівень забезпечення регіонів суспільними благами» [4, с. 10]. В цьому випадку увага акцентується не на відмінності між економічним розвитком регіонів, а на їх належності до однієї системи в якості її складових компонентів.

В Україні спостерігаються певні позитивні зміни в даній сфері. Так, починаючи з 2015 р. запроваджено горизонтальне вирівнювання, що базується на основі індексу податкоспроможності бюджету.

Наступним викликом, безпосередньо пов'язаним із децентралізацією є існування явища «голосування ногами». Це явище було описано в моделі американського економіста, основоположника теорії фінансової децентралізації Чарльза Тібу. Він розглядає муніципалітети як структури, які пропонують різні кошики товарів (муніципальних послуг) за різними цінами (податковими ставками). Оскільки жителі муніципалітетів мають різні потреби та неоднакові можливості сплати податків, вони переходитимуть з одного муніципального утворення до іншого в пошуку максимальної корисності суспільних послуг, які їм надаватимуться, при мінімальних

податкових платежах. Таким чином вчений стверджує, що завдяки такому процесу формуватиметься рівновага надання муніципальних послуг в співвідношенні до потреб населення, що сприятиме групуванню людей в громади зі збалансованими потребами [1].

У зв'язку з існуванням явища «голосування ногами» перед органами місцевого самоврядування постає завдання забезпечення ефективного використання наявних коштів, а також зміцнення привабливості муніципалітету для громадян. Варто зазначити, що привабливість не обов'язково має забезпечуватися зменшенням рівня оподаткування. Уваги заслуговує практика, яку застосувала місцева влада міста Тернополя. На 2017 р. в бюджеті міста Тернополя було виділено 5 млн. грн. для фінансування проектів, які будуть обиратися громадянами міста серед тих, що були запропоновані місцевими жителями. В даному випадку не виникає необхідності у мобілізації додаткових ресурсів чи зростанні видатків, а зростання привабливості забезпечується відчуттям реальної участі у прийнятті рішення щодо витрачання бюджетних коштів.

І останнім, але не менш важливим сучасним викликом є необхідність побудови ефективної системи контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Система контролю тісно пов'язана з проблемою податкової конкуренції, а також, з існуванням явища «голосування ногами». Вона допомагає забезпечити відсутність свавілля з боку органів місцевої влади для забезпечення привабливості муніципалітету, або для збільшення обсягів податкових надходжень.

На важливість контролю вказував у своїй праці і С.І. Юрій. Вчений стверджував, що держава, насамперед «...повинна забезпечити контроль та вирішення найважливіших питань стратегії і тактики економічних реформ, координувати й узгоджувати з регіонами діяльність централізованих загальнодержавних органів виконавчої влади в інтересах розвитку територій, контролювати дотримання законності дій виконавчої влади на регіональному рівні». Науковець наголошував, що в розвинутих країнах «державні органи мають два могутніх важеля впливу: жорсткий контроль за дотриманням встановлених «правил гри», тобто чинного законодавства, та не менш жорсткий контроль за фінансовою діяльністю» [4, с. 8–9]. Саме надійна система контролю здатна забезпечити ефективність функціонування місцевих бюджетів та бюджетної системи загалом.

Отже, для запровадження бюджетної децентралізації, необхідно вирішити низку проблем і подолати низку викликів. Однак, в результаті цих процесів, можна забезпечити високоефективне функціонування бюджетної системи. Так, подолання першого виклику, зазначеного в дослідженні, дозволить органам місцевого самоврядування самостійно формувати та розпоряджатися власними ресурсами. Побудова ефективної системи фінансового вирівнювання забезпечить політичну та економічну стабільність, рівномірність розвитку регіонів.

Побудова ефективної системи надання суспільних благ для збільшення привабливості регіону для платників податків забезпечить значне скорочення рівня корупції, зростання прозорості бюджетного процесу, а побудова ефективної системи контролю дозволить здійснювати нагляд за правомірністю і ефективністю діяльності місцевих органів влади.

Література:

1. A Pure Theory of Local Expenditures, Charles M. Tiebout, Journal of Political Economy Vol. 64, No. 5 (Oct., 1956), pp. 416–424, The University of Chicago Press [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/1826343>.
2. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
3. Перощук З.І. Деякі правові питання бюджетів та їх складових елементів в умовах бюджетної децентралізації / З.І. Перощук //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2014. – №11, том 1. – С. 154–157.
4. Юрій С.І. Фінансова парадигма місцевого самоврядування / С.І. Юрій // Світ фінансів. – 2004. – №1. – С. 6–14.